

Péntek Imre

Köznapi legendáink írója-rendezője

Bereményi: 60

A legendák a földön születnek, de aztán megtörténik a csoda, a lehetetlen, és a történet átváltozik, magasabb szférába emelkedik. Oda, ahonnan már nem lehet kiszakítani, eltüntetni: a köztudatba.

Bereményi Géza novellái, dalszövegei – nyugodtan mondhatjuk: versei – valójában modern legendák. A két bizonytalan egzisztenciájú fiatalember – Antoine és Desiré – ennek a bereményis műfajnak immár halhatatlan hősei, akik több nemzedék gondolkodásmódját radikálisan befolyásolták. Amikor először csendült fel Cseh Tamás előadásában: „Istenem, istenem! / Micsoda vidék! / Micsoda egy ócska vidék!” – valamikor a hetvenes évek elején, akkor sokan körülnéztek, és megállapították, az épülő-szépülő szocializmus tulajdonképpen egy „ócska vidék”. Ön- és valóságismeretet közvetítettek ezek a dalok,

szövegük idézetté, gyakran citált fordulattá vált. S egymás után ismertük meg a hősokeket: Éva, Mari, Irén, a fehér babák, az „égbolt sapkájú ember”, Ács Mari, Fáskertiné, Vértes földrajtanárnő, és persze ki ne maradjon Vizi és Ecsédi, a Frontátvonulás két igazságkereső alakja. S mindez történt szinte feltűnés nélkül, a klubmozgalom hálózatán keresztül, országjáró utakon, egy láthatatlan, de jól működő szolidaritás védőhálójától körülvéve. A szövegek és dalok gyakran a drasztikus kinyilvánítás helyett „fogalmi és érzelmi” hálót szöttek a kimondhatatlannak. De úgy, hogy az rögtön befogadhatóvá vált a legegyszerűbb lélek számára is.

Míg Cseh Tamásnak ki kellett állnia a színpadra, a dobogóra, a közönség elé, Bereményi Géza – talán alkatának is megfelelően – rejtőzködőbb életet élt. A svéd király novelláskötet megjelenése után, mely kifejezett sikert aratott, ahogy Csengey Dénes fogalmazott az És mi most itt vagyunk című tanulmányában: „kihátrál az irodalomból”. Egyike azoknak a „lézengő” figuráknak, akik a társadalom agressziója elleni védekezésül valamiféle félreeső, perifériális élethelyzetet keresnek és találnak, ahol békén hagyják őket... A szinkronstúdió egy ilyen helyet jelentett. Filmforgatókönyveket ír, no meg darabokat amatőr együtteseknek. A jövődö monográfusok majd azt írják: ezek a készülődés évei. No, igen, persze, ezt így lehet fogalmazni. De a csendes, kitartó makacsság meghozza az irodalmi és színpadi sikert is. (Csak jelzem: a szakma a Bereményi-verseket csupán dalszövegnek tekintette, és Csengey Dénesen kívül komolyan alig foglalkoztak vele.) De ha egy drámát bemutatnak, mint a Légekőbmétert, az más. S aztán a Halmi, vagy a tékozló fiú előadása Kaposváron. S filmforgatókönyvek után az első rendezés. A tanítványok, 1985-ben. Ma is hatásos, érvényes, lebilincselő alkotás. Pedig nem hivatásos rendező készítette, csak egy irodalmár. (Úristen, már ennek is több mint 25 éve!) Aztán az elemei erejű siker: az Eldorádó. A rendszerváltás előtt egy évvel!

Aztán az új korszak. Vad politikai csatározások, Kádár-nosztalgia, kiábrándító társadalmi jelenségek. A Telihold dalai... „kérdem, ha népünk hirtelen színt vall, / vajon mely jegyben megyünk urna elé / borítékba zárt tébolyainkkal?” (Demokrácia). Sikeres és sikertelen filmtervek. A Széchenyi-film ellentmondásos fogadtatása. Aztán, mintha elege lett volna a fővárosból, a több évtizedes szabadúszásból, az író-rendező Zalaegerszegen, a Hevesi Sándor Színház művészeti vezetőjeként talált magának új kihívást, új feladatot. Jelképes a dátum is, amikor mindez történt: 2000. A debütálás: Az arany ára. Saját darab, melyet írója rendez. A színházi bennfentesek kételkedő mosolya „nem jött be”. A siker egyértelmű volt. Szakmai és közönségsiker. Azóta a zalaegerszegi színház az új Bereményi-darabok bemutató műhelye. A Shakespeare királynője, a Laura mind emlékezetes előadások. S az új dalokból újabb összeállítás, CD született: A véletlen szavai.

Egyszóval: a munka foly'. Bereményi egyéniségéhez illően: csendesen, szerényen, de eredményesen. Nem véletlenül kapott bizalmat a színház élén a régi hármas (Stefán Gábor igazgató – Bereményi Géza művészeti vezető – Bagó Bertalan főrendező) tavaly ismét öt évre. A kritikusoknak fel van adva a lecke: fejtsék meg ezek az átváltozásokat. Melyek azért – hol lazán, hol szorosabban – össze is függenek, a műfajok ismétlődnek, a motívumok eltűnnek és hirtelen, váratlanul újra felbukkannak. A mozaikdarabok szinte kiáltanak az összerakásért! Kell a szintetizáló készlet, mert nagy az adósság. Ezt a szerzteágazó, mégis nagy ívű pályát és termését tartozunk „megérteni”, kontextusba helyezni, helyet adni neki a kánonban. Nem csak a születésnap alkalmán miatt. A produktum okán. Mert az idő kegyetlenül múlik. De vigaszul elmondhatjuk: a legendák nem öregszenek. Bereményié sem. (Mert van neki „legendája”, bár ha hallaná, ezen csak mosolyogna.) Mit is kívánhatunk neki a jeles évfordulón? Hogy még sokáig szöje – írja-rendezze – köznapi legendáinkat.

Jelenet a Tanítványokból